

نقش مؤلفه‌های امنیت شهری بر توسعه گردشگری مذهبی در فضای جغرافیایی

شهر مقدس قم

حامد ابراهیمی^۱، احسان علی پوری^۲، مهدی علیزاده^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۰۲

از صفحه ۲۷ تا ۵۲

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی

سال دهم، شماره سی و هفتم، بهار ۱۴۰۱

چکیده

امروزه در فضاهای جغرافیایی، امنیت و صنعت گردشگری تعاملی دو جانبه با یکدیگر دارند. در واقع، درک عوامل مؤثر بر امنیت مقاصد گردشگری به‌ویژه گردشگری مذهبی، برای تدوین راهبردهای مناسب کشور در این حوزه بسیار مهم است. پژوهش حاضر در همین راستا و با هدف بررسی میزان احساس امنیت زائران در فضای جغرافیایی شهر مقدس قم و اثرات آن بر توسعه گردشگری مذهبی در فضای این شهر انجام شده است. این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و روش آن نیز از نوع آمیخته و با رویکرد توصیفی از نوع پیمایشی است. داده‌های موردنیاز با دو روش کتابخانه‌ای (با ابزار کتاب، مقالات، اینترنت و ...) و میدانی (با ابزار پرسش‌نامه) به‌دست آمده است. جامعه آماری آن را کلیه زائران ایرانی شهر قم در نوروز سال (۱۴۰۰) تشکیل داده‌اند که با حجم نمونه (۲۶۵) نفر، پرسش‌نامه توزیع شده و برای تعیین پایایی پرسش‌نامه، از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز با استفاده از آمار توصیفی و آمار استنباطی است.

یافته‌های پژوهش نشان داد که بالاترین میانگین بین ابعاد احساس امنیت گردشگران متعلق به امنیت اخلاقی و عمده‌ترین ناامنی‌هایی که زائران در قم احساس می‌کنند، ناامنی مالی است. همچنین تأثیر معکوس تجربیات ناامنی مستقیم و غیرمستقیم بر احساس اعتماد گردشگر و رابطه مستقیم تجربه ناامنی سفر بر میزان اعتماد و رابطه میزان اعتماد با احساس امنیت گردشگران مذهبی به‌دست آمد و در نهایت «رابطه معکوس احساس امنیت با بی‌نظمی محیطی» به‌عنوان نتیجه نهایی پژوهش به دست آمده است.

کلیدواژه‌ها: احساس امنیت، امنیت اخلاقی، مالی و جانی، گردشگری مذهبی، شهر مقدس قم.

۱- دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران، (نویسنده مسئول)، ha4140009@yahoo.com

۲- دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.

۳- کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

بیان مسئله

گردشگری، پدیده‌ای پیچیده و در حال رشد و یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های اقتصادی دنیا محسوب می‌شود (اکبری، ۱۳۹۲، ص ۲). بدون شک مقوله گردشگری مذهبی موضوعی جدید برای ذهن بشر محسوب نمی‌شود (زندیه و همکاران، ۱۳۹۳، ص ۶۰). امروزه وجود پتانسیل‌های فرهنگی-مذهبی که هرکدام نمودی از هویت فرهنگی کشور است، ایران را به یکی از جذاب‌ترین مناطق گردشگری در دنیا بدل کرده است (موسوی و سلطانی، ۱۳۹۳، ص ۷۸). گردشگری مذهبی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین زیرمجموعه‌های صنعت بزرگ گردشگری، جایگاه ویژه‌ای در رشد اقتصادی و فرهنگی کشورها داراست (دیرینو و داز^۱، ۲۰۰۹، ص ۴۷۲). در ایران اسلامی به لحاظ وجود اماکن مذهبی و زیارتی و همچنین ذوق و سلیقه ایرانیان در به‌کارگیری طرح‌های زیبا و هنر معماری اسلامی در ساخت و ترمیم بناها و بقاع متبرکه، مساجد و مراکز مذهبی که همگی از ظرفیت‌های موجود در زمینه رشد و توسعه این صنعت به شمار می‌روند (اکبری، ۱۳۹۲، ص ۲۴)، توجه به رشد و توسعه این صنعت را امری الزام‌آور کرده است (جانستون^۲، ۲۰۰۶، ص ۲۱۲). درک عوامل مؤثر بر انتخاب مقاصد گردشگری به‌ویژه در زمینه گردشگری مذهبی، برای تدوین راهبردهای مناسب بسیار مهم است و امنیت یکی از مهم‌ترین فاکتورهای مؤثر بر انتخاب مقصد گردشگر محسوب می‌شود. آمارها از سراسر جهان نشان می‌دهد که امنیت به‌طور واضح در تصمیم‌گیری گردشگران برای بازدید بسیار مؤثر است و ناامنی باعث کاهش بازدیدها و مسافرت می‌شود که نمود عینی این مسائل را می‌توان در کشتار «فانتن ولی»^۳ در شهر «سنت کروکس» آمریکا در سال (۱۹۷۲)، مسئله جیب‌بری از گردشگران در سال (۲۰۰۳) در «هنگ کنگ» و قربانیان گردشگری در شهر «ریودوژانیرو» در سال (۲۰۰۴) یافت (مانزفیلد و پیژام^۴، ۲۰۰۶، ص ۵۲). امنیت و صنعت گردشگری در تعاملی

1- Das & Dirieno.

2- Johnston.

3- Fountain Valley.

4- Mansfeld & Pizam.

دوجانبه هم می‌توانند تأثیر افزایشی بر هم داشته باشند و هم تأثیر کاهش‌ی، به آن معنا که افزایش (کاهش) امنیت باعث رونق (رکود) صنعت گردشگری خواهد شد (بیگی و میرزاخانی، ۱۳۸۸، ص ۳۴۹). شهر قم، جزء شهرهای مقدس جهان است که سرشت و شکل‌گیری فضایی و زندگی اجتماعی-اقتصادی خود را کاملاً تحت تأثیر عامل مذهبی-فرهنگی و گردشگری برخاسته از آن شکل داده است. این شهر نه تنها مهم‌ترین شهر گردشگری ایران است، بلکه در جهان اسلام نیز از جنبه گردشگری مذهبی-فرهنگی مورد توجه است (دونالدسون و فریرا^۱، ۲۰۰۶، ص ۱۵۴) و به‌عنوان قطب گردشگری مذهبی، سالانه پذیرای میلیون‌ها زائر و گردشگر از اقصی نقاط در داخل و خارج کشور است (اکبری، ۱۳۹۲، ص ۳). با توجه به اهمیت موضوع شهر قم به‌عنوان دومین کلان‌شهر مذهبی ایران و همچنین سیل مهاجران خارجی (افغان) به سمت آن، یکی از حساس‌ترین شهرهای ایران از منظر امنیت گردشگران است. با توجه به مشخصه‌هایی همچون میزان حاشیه‌نشینی، مسائل و اختلاط قومی و فرهنگی و در نهایت راهبرد کلان نظام در بحث صنعت گردشگری، مبنی بر توسعه زیرساخت‌های گردشگری مذهبی در شهرها و مناطق دارای ظرفیت مذکور در کشور (به‌خصوص شهر مقدس قم) ضرورت انجام این پژوهش را گریزناپذیر کرده است. حال، این پرسش اصلی مطرح می‌شود که در فضای جغرافیایی شهر مقدس قم نقش مؤلفه‌های امنیت شهری بر توسعه گردشگری مذهبی چیست؟ برای پاسخ به پرسش مذکور پژوهشگران با بررسی نظریه‌های مطرح در حوزه امنیت، مؤلفه‌های امنیت شهری و نقش آن در گردشگری مذهبی و با کمک تحقیقات میدانی و تحلیل آن‌ها، سعی کرده‌اند پاسخ‌های لازم ارائه و به نتایج آن دست یابند.

پیشینه پژوهش

مطالعاتی در ارتباط با امنیت و گردشگری صورت گرفته که برخی از آن‌ها به‌اختصار آورده شده است. پژوهشگران بسیاری درباره احتمال تأثیر جدی

1- Donaldson & Ferreira.

حوادث طبیعی یا عامل انسانی به صنعت گردشگری هشدار داده‌اند که این مطالعات گویای نیاز به امنیت و ایمنی در جامعه برای گردشگران است. به‌منظور بهره‌برداری از نتایج و یافته‌های این تحقیقات به آن‌ها اشاره می‌شود:

«ربانی و همکاران» (۱۳۸۹) به شناخت نقش پلیس در توسعه صنعت گردشگری و تأثیرات خدمات‌رسانی و حضور فیزیکی آن برافزایش تعداد گردشگران خارجی در فضاهای گردشگری شهر اصفهان پرداخته‌اند؛ که میان رابطه بین حضور فیزیکی زیاد پلیس در فضاهای گردشگری و میزان احساس امنیت روانی گردشگران خارجی، رابطه‌ای وجود ندارد.

«پانپوچی» (۲۰۰۵)، در پژوهشی با استفاده از نظریه «مازلو» به بررسی فرآیند ارزیابی سرمایه‌گذاری بر روی موضوعات غیرعینی و ناملموس امنیت و ایمنی در صنعت هتلداری چندملیتی می‌پردازد.

«دونالدسون و فریرا» (۲۰۰۹)، در بررسی نظر گردشگران خارجی در مورد آفریقای جنوبی از منظر امنیت و ایمنی عنوان می‌کنند که تمایل گردشگران برای بازدید مقاصد شهری تحت تأثیر دیدگاه آنان و یا دانسته‌های ایشان نسبت به مقصد شکل می‌گیرد.

«سیدایی و هدایتی‌مقدم» (۱۳۸۹) در پژوهشی به بررسی اهمیت گردشگری و نقش امنیت در توسعه توریسم پایدار به بررسی موانع اصلی توسعه جهانگردی در ایران پرداخته‌اند و راهکارهایی در زمینه ارتقاء صنعت گردشگری ارائه دادند.

«بخشی» (۱۳۹۱)، در طرح «عرصه اجتماعی و امنیتی زائر و زیارت با هدف تأمین بستر اجتماعی مناسب برای زیارت» به تدوین سند راهبردی عرصه اجتماعی زائر و زیارت و ارائه برنامه پنج‌ساله برای نیل به این منظور پرداخته است. نتایج امنیت در مورد احساس امنیت اخلاقی در حرم نشان می‌دهد، حدود (۸) درصد که تعداد کمی از زائران را شامل می‌شود، به میزان زیاد یا خیلی زیاد احتمال ایجاد مزاحمت‌های اخلاقی را ممکن می‌دانند.

«هزارجریبی» (۱۳۸۹)، با هدف شناخت میزان احساس امنیت اجتماعی و تعاملات مردم با گردشگران خارجی طرحی به روش پیمایشی انجام داده که استنتاج به دست آمده حاکی از آن است که بین احساس امنیت اجتماعی و گردشگری رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد.

همچنین «اسلام‌فرد» (۱۳۹۱)، «زندیه و همکاران» (۱۳۹۳) و «موسوی و سلطانی» (۱۳۹۳) نیز در این زمینه پژوهش‌هایی ارائه داده‌اند.

مبانی نظری

امنیت در فضای شهری:

تجربه امنیت به تعادل، اعتماد و مخاطره بستگی دارد (اسلام‌فرد، ۱۳۹۱، ص ۴). در هر فضای شهری مفروض، مقدار معینی از خطر وجود دارد، اما سطوح و دامنه ایمنی در سطح شهرها به‌طور یکنواخت توزیع نشده است؛ چراکه فضاهایی با عنوان آلوده، بی‌دفاع و آسیب‌پذیر محل رخداد انواع خشونت‌ها و جرائم هستند؛ درحالی‌که در محل‌های دیگر هیچ‌گونه الگوی ناامنی شهری وجود ندارد. با استناد به نظریه «گیدنز»، احتمال بروز حوادث و مخاطرات برای گروهی از شهروندان در بخش‌های خاصی همواره بیشتر از دیگران است. این افراد را حادثه‌پذیر، دفاع ناپذیر، مستعد حادثه یا اقشار در معرض خطر می‌نامند (امینی ورکی و همکاران، ۱۳۹۳، ص ۸). امنیت شهری سلسله اقدامات و راهکارهایی است که ساختارهای مختلف شهری و انسانی را در مقابل هرگونه تهدید توانمند کرده و مقاومت آن‌ها را در برابر وقوع حوادث مختلف افزایش می‌دهد که شامل امنیت فیزیکی و غیرفیزیکی می‌شود (علیزاده، ۱۳۹۵، ص ۱۶). در شهر امن برای مقابله با تهدیدهای انسانی و انسان‌ساخت مانند جرائم سازمان‌یافته شهری و کانون‌های خطرپذیر (تانگ و ون^۱، ۲۰۰۹، ص ۸۷۱)، هدف شناسایی می‌شود و دفاع شهری در قالب دفاع از جرم و جنایت شهری انجام می‌گیرد (ژنگ^۲، ۲۰۱۰، ص ۳). تلاش برای افزایش امنیت شهری در برابر

1- Tang.A & Wen.A.

2- Zhang.

هرگونه زور و فشار مذکور و تغییر ایده پذیرش اجتناب‌ناپذیر پیامدهای نامطلوب این بحران‌ها از اهداف اصلی یک شهر ایمن است (پاریزی میمندی و همکاران، ۱۳۹۳، ص ۱۴۴). در کنار دفاع انتظامی از شهر، آمادگی برای شرایط اضطرار، کاربرد وسیعی را در بازدارندگی و ایمن‌سازی فضای شهری دارد (محمدی ده چشمه و علیزاده، ۱۳۹۵، ص ۱۲).

نقش امنیت در توسعه گردشگری مذهبی:

امنیت در مفهوم رهایی از ترس و خطر و احساس دوری از هرگونه تهدید یکی از نیازهای اصلی و اساسی انسان‌ها بشمار می‌رود (محمدی یگانه و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۱۲). بر اساس نگرش‌های جدید امنیت به همان اندازه که مقوله‌ای فیزیکی است، یک مقوله روانی نیز محسوب می‌شود. همان‌گونه «ولفرز» معتقد است: نبود تهدید برای ارزش‌های کسب‌شده و در بعد ذهنی عبارت است از فقدان هراس از حمله به ارزش‌های مزبور (هزارجریبی، ۱۳۹۰، ص ۱۲۵). در جهان امروز، امنیت به‌عنوان مهم‌ترین فاکتور در تدوین راهبردهای توسعه گردشگری در جهان به شمار می‌آید (اکبری، ۱۳۹۲، ص ۴۶) و با مقوله گردشگری به‌ویژه گردشگری مذهبی ارتباط مستقیمی دارد؛ چراکه توسعه زیرساخت‌های گردشگری مذهبی تا حدود زیادی به سایر فعالیت‌های جاری عمرانی، امنیت، اطلاع‌رسانی و حمل‌ونقل بستگی دارد (عارف^۱، ۲۰۱۱، ص ۲۸). صنعت گردشگری مذهبی به‌عنوان صنعتی پرسود در سطوح ملی و منطقه‌ای، ارتباط مستقیمی با امنیت دارد و هرگونه خدشه در سطوح مختلف آن باعث خسارات جبران‌ناپذیر به این صنعت خواهد شد (کانار^۲، ۲۰۱۰، ص ۱۰۰). از طرفی تأثیر صنعت گردشگری مذهبی در ترسیم امنیت یک شهر یا حتی امنیت ملی چنان است که حضور مستقیم بازدیدکنندگان و گردشگران در یک کشور علاوه بر توسعه اقتصادی و تبادلات فرهنگی، آن کشور یا شهر را به‌عنوان یک قطب امن به دیگران معرفی می‌کند (سابرامانیان و کاواچی^۳، ۲۰۰۸، ص ۹۶).

1- Aref.

2- Karar.

3- Subramanian & Kawachi

امنیت از دیدگاه نظریه پردازان

جدول شماره (۱). امنیت از دیدگاه نظریه پردازان.

دیدگاه	نظریه پرداز
امنیت شامل تعقیب روانی و مادی ایمنی است و اصلاً جزء مسئولیت حکومت است تا از تهدیدهای مستقیم ناشی از نسبت به بقای رژیم‌ها، نظام شهروندی و شیوه زندگی ممانعت به عمل آورد	رابرت ماندل
امنیت همانند خطر کیفیتی نامشخص است و به دلیل انتزاعی بودن و نبود تعریف مشخص از این مفهوم و بخشی دیگر حاصل پیوند با مفاهیم نسبی دیگری نظیر منافع و بحران به همراه نداشته‌اند.	آزگود
امنیت عبارت است از تضمین رفاه آتی	لارونی مارتین
امنیت یعنی رهایی از تهدیدهای زبان‌بخش	جان ئی مورز
امنیت یک تولید اجتماعی است و همه ارکان از جمله مردم، حاکمیت، پلیس و ... در تولید و ارتقاء سطح آن نقش کلیدی و لاینفک دارند.	جامعه‌شناسی
امنیت را توانایی جامعه برای حفظ ویژگی‌های اساسی در برابر شرایط و تهدیدها واقعی می‌داند.	ال ویور
امنیت را در تمامی ابعاد یعنی حفظ جان و مال و آبرو و حیثیت جامعه در نظر می‌گیرد. در صورتی که هر کدام از این محورها خدشه‌دار شوند و کرامت و عزت‌نفس انسان مورد لطمه قرار می‌گیرد.	اسلام
هر چه آسیب‌پذیری افراد بیشتر باشد، احساس ناامنی بیشتری دارند. سن، جنس و پایگاه اجتماعی بر آسیب‌پذیری تأثیر می‌گذارند.	رویگرد آسیب‌پذیری ۱۹۸۸
بی‌نظمی محیطی اجتماعی (فعالیت باندها، وجود محله‌های شلوغ و پرسروصدا، افراد بی‌خانمان، مصرف مواد الکلی، ولگردی و پرسه‌زنی) و بی‌نظمی فیزیکی (وندالیسم، خانه‌های بی‌سکنه و ریخت‌وپاش بودن محل، ساختمان‌های رهاشده) باعث کاهش میزان کنترل اجتماعی غیررسمی و در نهایت افزایش بی‌نظمی و ترس از جرم و ناامنی می‌شود.	نظریه پنجره شکسته
غریبگی و آشنا نبودن با فضاهای بزرگ شهری باعث کاهش اعتماد و افزایش ترس و فضاهای بزرگ و احساس ناامنی می‌شود. افراد اغلب در محیطی که آن را به‌خوبی می‌شناسند، ناآشنا	احساس امنیت کرده و یک منطقه ناشناخته به‌راحتی عدم امنیت به بار می‌آورد.
منبع. (هزارجریبی، ۱۳۹۰، ص ۱۲۷)، (اولسن ^۱ ، ۲۰۰۶، ص ۱۱۰)، (رحمان ^۲ ، ۲۰۱۱، ص ۴۹) و (اکبری، ۱۳۹۲، ص ۲۶).	

1- Olsen.

2- Rahman.

روش پژوهش

این پژوهش به لحاظ هدف؛ کاربردی است. روش آن نیز از نوع آمیخته (کمی و کیفی) و با رویکرد توصیفی از نوع پیمایشی بوده است. داده‌های موردنیاز با دو روش کتابخانه‌ای (با ابزار کتب، مقالات، اینترنت و...) و میدانی (با ابزار پرسش‌نامه) به دست آمده است. جامعه آماری آن را کلیه زائران ایرانی شهر قم در سال (۱۴۰۰) تشکیل داده‌اند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران (۲۶۵ نفر) تعیین شد. ابزار اندازه‌گیری پرسش‌نامه محقق ساخته بوده است. به‌منظور تعیین پایایی پرسش‌نامه، از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. با توجه به جامعه آماری در این پژوهش شیوه‌ای که برای نمونه‌گیری استفاده می‌شود، نمونه‌گیری تصادفی است. به این صورت که افراد نمونه در سه مقطع زمانی در روز (۷-۹ صبح، ۱-۳ ظهر و ۸-۱۰ شب) و در محل (۵) ورودی اصلی حرم مطهر در تاریخ ۱۴۰۰/۱/۱ تا ۱۴۰۰/۱/۱۲ از بین مسافرانی که در حال خارج شدن از حرم مطهر بودند، با توجه نسبت جنسی و سنی از بین زائران بالاتر از (۱۸) سال که حداقل (۳) روز در قم اقامت کرده بودند، به‌تصادف انتخاب شدند و پرسش‌نامه‌ها با پاسخگوی موردنظر به‌صورت مصاحبه‌ای تکمیل شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار «اس‌پی‌اس اس ۱۹»^۱ استفاده شده است. همچنین برای سنجش قابلیت اعتماد و در واقع هماهنگی بین گویه‌هایی که برای سنجش سازه‌های موردنظر ساخته شده‌اند از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. نتایج ضریب آلفای کرونباخ در جدول شماره (۲) مشاهده می‌شود. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز با استفاده از آمار توصیفی و آمار استنباطی بوده است.

جدول شماره (۲). قابلیت اعتماد سازه‌های پژوهش.

عنوان	ابعاد	تعداد پرسش	مقدار آلفا
مؤلفه‌های امنیت	امنیت مالی	۷	۰/۹۶
	امنیت جانی	۷	۰/۹۴
	امنیت اخلاقی	۷	۰/۹۶

منبع. یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰.

یافته‌ها

مشخصات جمعیت‌شناختی نمونه

بررسی یافته‌های حاصل از ویژگی جامعه‌شناختی پاسخگویان نشان داده که؛ (۵۲/۵) درصد زائران مرد بوده‌اند. از نظر وضعیت تأهل، (۸۱/۲) درصد آنان متأهل و (۱۲/۹) درصد مجرد (هرگز ازدواج نکرده) بوده‌اند. میزان تحصیلات (۳۵) درصد پاسخگویان کمتر از دیپلم، (۲۴) درصد دیپلم، (۱۵/۶) درصد کارشناسی، (۱۳/۳) درصد کاردانی و (۷/۳) درصد دارای تحصیلات کارشناسی‌ارشد و بالاتر بوده‌اند. (۹۸/۹) درصد افراد پاسخگو دارای مذهب تشیع و (۸۶/۸) درصد نیز ساکن شهر بوده‌اند. به لحاظ قومیت (۸۲/۹) درصد فارس بوده‌اند. میانگین سنی افراد بررسی‌شده (۳۸) سال، میانگین درآمد ماهیانه خانوار (۹۹۵،۰۵۷) تومان، هزینه خانوار در یک ماه (۷۸۶،۱۹۷) تومان و میانگین تعداد افراد تحت تکفل (۴/۳) بوده است. (۶۳/۸) درصد پاسخگویان شاغل بوده‌اند که بر اساس طبقه‌بندی شغل؛ (۵۳/۳) درصد پاسخگویان دارای مشاغل در حد متوسط و معمولی و (۳۴/۳) درصد دارای مشاغل در سطح پایین بوده‌اند. (۴۲/۳) درصد از پایگاه اقتصادی-اجتماعی در حد متوسط، (۳۳/۶) درصد هم از پایگاه اقتصادی-اجتماعی پایین و خیلی پایینی برخوردار بوده‌اند. میانگین مدت اقامت افراد بررسی‌شده در قم (۴) روز بوده است. میانگین دفعات سفر به قم (۸) بار و میانگین گذشت از آخرین سفر به قم (۲۵) ماه بوده است. میانگین تشریف به حرم مطهر (۴) مرتبه در طول سفر بوده است. کمترین میزان تشریف (۱) مرتبه و بیشترین تعداد تشریف (۱۲) مرتبه در طی این سفر بوده است. میانگین مدت‌زمانی که در هر نوبت برای زیارت طول کشیده است (۹۶،۴) دقیقه یعنی حدوداً یک ساعت ونیم بوده است. (۹۸/۱) درصد پاسخگویان انگیزه سفر خود را زیارت عنوان کرده‌اند. این افراد در کل (۵۶،۲) درصد نمونه را تشکیل می‌دهند. (۲۷/۶) درصد تفریح و گشت‌وگذار و (۱۲/۱) درصد با هدف دیدن اقوام و دوستان به قم آمده بودند.

جدول شماره (۳). آمارهای توصیفی متغیرهای پژوهش.

متغیر	میانگین	میانه	انحراف معیار
احساس امنیت	۶۲/۷	۶۵/۱	۱۸
امنیت مالی	۵۴/۷	۵۷/۱	۲۱/۵
امنیت جانی	۶۴/۵۷	۶۵/۴	۲۱/۵
امنیت اخلاقی	۷۰/۸۱	۷۴/۲	۱۷/۳۷
تجربه مستقیم ناامنی	۱۳/۲	۰	۱۷/۵
تجربه غیرمستقیم از ناامنی	۳۰/۸	۲۲/۲	۲۴/۸
آشنایی با محیط	۴۴/۷	۴۵/۸	۲۱/۸
بی‌نظمی محیطی	۴۷/۶	۴۶/۸	۱۸/۷
اعتماد	۴۹	۴۹/۱	۱۹/۴
آسیب‌پذیری	۵۵	۵۴/۱	۲۱/۷

منبع. یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰.

یافته‌های استنباطی

آزمون فرضیه‌ها:

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش، ابتدا با استفاده از آزمون «کولموگروف اسمیرنف» وضعیت نرمال بودن متغیرها بررسی شده است و سپس متناسب با آن از آزمون‌های پارامتریک یا ناپارامتریک استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون «کی-اس»^۱ نشان داد که متغیرهای احساس امنیت، اعتماد، بی‌نظمی محیطی، آسیب‌پذیری از توزیع نرمالی برخوردار می‌باشند؛ بنابراین برای بررسی رابطه آن‌ها با یکدیگر از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. متغیر آشنایی با محیط توزیع نرمالی نداشته است؛ پس برای بررسی رابطه آن با متغیرهای مدت اقامت و تعداد دفعات سفر از آزمون ضریب همبستگی «اسپیرمن» استفاده شده است.

جدول شماره (۴). مقادیر و آماره‌های آزمون فرضیه‌های اصلی.

نتیجه	مقادیر	آماره‌ها	متغیرهای مستقل	متغیر وابسته
تأیید فرضیه	-۰/۳۸**	مقدار رابطه	بی‌نظمی محیطی	
	۰/۰۰۰	سطح معناداری		
تأیید فرضیه	-۰/۲۰۲**	مقدار رابطه	آسیب‌پذیری	
	۰/۰۰۰	سطح معناداری		
تأیید فرضیه	۰/۲۹۹**	مقدار رابطه	اعتماد	
	۰/۰۰۰	سطح معناداری		
رد فرضیه	-۰/۱۰۲	مقدار رابطه	آشنایی با محیط	احساس امنیت
	۰/۰۹۷	سطح معناداری		
تأیید فرضیه	-۰/۲۳۲**	مقدار رابطه	تجربه مستقیم ناامنی	
	۰/۰۳۸	سطح معناداری		
تأیید فرضیه	-۰/۲۰۲**	مقدار رابطه	تجربه غیرمستقیم ناامنی	
	۰/۰۰۱	سطح معناداری		
تأیید فرضیه	۹/۰۶۷	F مقدار	مکان اقامت	
	۰/۰۰۰	سطح معناداری		

منبع. یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها نشان می‌دهد که بین متغیر بی‌نظمی محیطی و احساس امنیت رابطه معنادار منفی وجود دارد؛ یعنی هر چه میزان بی‌نظمی محیطی محله بیشتر باشد، احساس امنیت کمتر است. بین متغیر آسیب‌پذیری و احساس امنیت رابطه معنادار منفی وجود دارد؛ یعنی هر چه میزان آسیب‌پذیری پاسخگویان بیشتر باشد، احساس امنیت آن‌ها کمتر است. بین متغیر اعتماد و احساس امنیت رابطه معنادار مثبت وجود دارد؛ یعنی هر چه میزان اعتماد پاسخگویان بیشتر باشد، احساس امنیت آن‌ها بیشتر است. بین متغیر تجربه مستقیم ناامنی و احساس امنیت رابطه معنادار منفی وجود دارد؛ یعنی هر چه میزان تجربه مستقیم پاسخگویان از ناامنی بیشتر باشد، احساس امنیت آن‌ها کمتر است. بین متغیر تجربه غیرمستقیم ناامنی و احساس امنیت رابطه معنادار منفی وجود دارد؛ یعنی هر چه میزان تجربه غیرمستقیم پاسخگویان از ناامنی بیشتر باشد، احساس امنیت آن‌ها کمتر است.

نتایج حاصل از آزمون مقایسه میانگین چند نمونه مستقل نشان می‌دهد که تفاوت میانگین احساس امنیت در بین مکان‌های اقامتی به لحاظ آماری معنی‌دار است. ($f=9,067$)، ($sig=0/000$) و بیشترین میزان احساس امنیت زائران در مکان‌های رسمی (هتل، هتل آپارتمان، مهمان‌پذیر، مسافرخانه، منازل اجاره‌ای) با میانگین ($67/0876$) و کمترین میزان احساس امنیت آنان در کمپ و چادر خواب با میانگین ($53/5348$) است. بیشترین میزان احساس امنیت بعد از مکان‌های رسمی به ترتیب در (خانه معلم، زائرسرا و مدرسه) ($66/0041$)، (منزل شخصی و منزل خویشان) ($58/9871$) است. بین متغیر آشنایی با محیط و احساس امنیت رابطه معنادار وجود ندارد.

جدول شماره (۵). مقادیر و آماره‌های آزمون فرضیه‌های فرعی.

متغیر وابسته	متغیرهای مستقل	آماره‌ها	مقادیر	نتیجه
اعتماد	تجربه مستقیم ناامنی	مقدار رابطه	$-0/141*$	تأیید فرضیه
		سطح معناداری	$0/0222$	
اعتماد	تجربه غیرمستقیم ناامنی	مقدار رابطه	$-0/245**$	تأیید فرضیه
		سطح معناداری	$0/000$	
آشنایی با محیط	آشنایی با محیط	مقدار رابطه	$-0/063$	رد فرضیه
		سطح معناداری	$0/309$	
آشنایی با محیط	مدت اقامت	مقدار رابطه	$0/15*$	تأیید فرضیه
		سطح معناداری	$0/01$	
آشنایی با محیط	تعداد دفعات سفر	مقدار رابطه	$0/53**$	تأیید فرضیه
		سطح معناداری	$0/000$	
آسیب‌پذیری	سن	مقدار رابطه	$0/23**$	تأیید فرضیه
		سطح معناداری	$0/000$	
آسیب‌پذیری	پایگاه اقتصادی اجتماعی	مقدار رابطه	$-0/111$	رد فرضیه
		سطح معناداری	$0/2$	
آسیب‌پذیری	جنس	مقدار «تی» ^۱	$5/496$	تأیید فرضیه
		سطح معناداری	$0/000$	

منبع. یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰.

بین متغیر تجربه مستقیم ناامنی و اعتماد رابطه معنادار منفی وجود دارد؛ یعنی هر چه میزان تجربه مستقیم پاسخگویان از ناامنی بیشتر باشد، میزان اعتماد آن‌ها کمتر است. بین متغیر تجربه غیرمستقیم ناامنی و اعتماد رابطه معنادار منفی وجود دارد؛ یعنی هر چه میزان تجربه غیرمستقیم پاسخگویان از ناامنی بیشتر باشد، میزان اعتماد آن‌ها کمتر است. بین متغیر سن و آسیب‌پذیری رابطه معنادار مثبت وجود دارد؛ یعنی هر چه سن پاسخگویان بیشتر باشد، میزان آسیب‌پذیری آن‌ها بیشتر است.

نتایج حاصل از آزمون مقایسه میانگین دو نمونه مستقل نشان می‌دهد که میانگین آسیب‌پذیری در بین زنان (۶۳/۷۲) بیش‌تر از مردان (۴۹/۸۸) است و با توجه به سطح معناداری آزمون که بالاتر از (۰/۰۵) است می‌توان گفت که تفاوت میانگین میزان آسیب‌پذیری مردان و زنان معنادار است ($T = ۵/۴۹۶$) ($sig = ۰/۰۰۰$). بین متغیر مدت اقامت و آشنایی با محیط رابطه معنادار مثبت وجود دارد؛ یعنی هرچه مدت اقامت پاسخگویان بیشتر باشد، آشنایی آن‌ها با محیط بیشتر است. بین متغیر تعداد دفعات سفر و آشنایی با محیط رابطه معنادار مثبت وجود دارد؛ یعنی هر چه تعداد دفعات سفر پاسخگویان بیشتر باشد، آشنایی آن‌ها با محیط بیشتر است. بین متغیر آشنایی با محیط و اعتماد رابطه معنادار وجود ندارد. بین متغیر پایگاه اقتصادی اجتماعی و آسیب‌پذیری رابطه معنادار وجود ندارد.

تحلیل چند متغیری داده‌ها

برای پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته احساس امنیت بر اساس (۶) متغیر مستقل از یک مدل رگرسیونی و روش گام‌به‌گام استفاده شده است.

جدول شماره (۶). خلاصه مدل رگرسیون چند متغیره.

خطای استاندارد برآورد	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی	مدل
۱۵/۶۶۴۸۲	۰/۱۴۱	۰/۱۴۴	۰/۳۸۰	بی‌نظمی محیطی
۱۵/۰۷۳۷۳	۰/۲۰۵	۰/۲۱۱	۰/۴۵۹	بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی

خطای استاندارد برآورد	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی	مدل
۱۴/۸۳۴۵۶	۰/۲۳۰	۰/۲۳۹	۰/۴۸۸	بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد
۱۴/۶۹۳۵۴	۰/۲۴۴	۰/۲۵۶	۰/۵۰۶	بی‌نظمی محیطی تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد، میزان آسیب‌پذیری
۱۴/۶۱۱۷۳	۰/۲۵۳	۰/۲۶۷	۰/۵۱۷	بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد، میزان آسیب‌پذیری، تجربه مستقیم ناامنی

منبع. یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰.

مقدار ضریب همبستگی بین متغیرها (۰/۵۱۷) است که نشان می‌دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش، همبستگی متوسطی وجود دارد؛ اما مقدار ضریب تعیین تعدیل شده که برابر (۰/۲۵۳) است، نشان می‌دهد که (۰/۲۵) از کل تغییرات احساس امنیت زائران وابسته به (۵) متغیر مستقل بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد، میزان آسیب‌پذیری، تجربه مستقیم ناامنی است.

جدول شماره (۷). ضرایب تأثیر رگرسیونی.

همبستگی		ضریب استاندارد شده		معنی‌داری «تی»	گام آخر رگرسیون (مدل نهایی)
نیمه تفکیکی	تفکیکی	مرتبه صفر	بتا		
-	-	-	۰/۰۰۰	۱۷/۲۷۸	Constant
-۰/۲۹۲	-۰/۲۶۱	-۰/۳۸۰	۰/۰۰۰	-۴/۹۰۸	بی‌نظمی محیطی
-۰/۲۱۶	-۰/۱۹۰	-۳/۱۷	۰/۰۰۰	-۳/۵۶۵	تجربه غیرمستقیم ناامنی
۰/۱۶۹	۰/۱۴۷	۰/۲۹۹	۰/۰۰۶	۲/۷۵۹	اعتماد
-۰/۱۵۱	-۰/۱۳۰	۰/۲۰۲	۰/۰۱۵	-۲/۴۵۰	آسیب‌پذیری
-۰/۱۲۲	-۰/۱۰۵	-۰/۲۳۲	۰/۰۴۹	-۱/۹۸۰	تجربه مستقیم ناامنی

منبع. یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰.

جدول فوق نتایج مربوط به میزان تأثیر هر متغیر در مدل و همچنین شدت تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته را نشان می‌دهد. در واقع این جدول از دو بخش تشکیل شده است:

بخش اول، ضرایب تأثیر رگرسیونی شده و استاندارد نشده:

این قسمت از ضرایب تأثیر رگرسیونی هر متغیر مستقل بر روی متغیر وابسته احساس امنیت را نشان می‌دهد. تفسیر ضرایب رگرسیونی بر اساس ضریب بتا انجام می‌گیرد، زیرا این آماره نشان‌دهنده ضریب رگرسیونی استاندارد شده هر یک از متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته احساس امنیت است؛ بنابراین می‌توانیم با استفاده از آن سهم نسبی هر متغیر مستقل در مدل را مشخص کنیم. مقایسه متغیرها نشان می‌دهد که: اولاً، تأثیر (۵) متغیر بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد، میزان آسیب‌پذیری و تجربه مستقیم ناامنی بر احساس امنیت، معنی‌دار است و در مدل باقی‌مانده و رابطه خطی آن‌ها با احساس امنیت تأیید می‌شود. ثانیاً، متغیر بی‌نظمی محیطی با ضریب رگرسیونی (۰٫۲۷۴-) بیشترین تأثیر رگرسیونی را بر روی متغیر احساس امنیت داشته است و بعد از آن متغیرهای تجربه غیرمستقیم ناامنی با ضریب رگرسیونی (۰٫۲۰۲-)، اعتماد با ضریب (۰٫۱۵۵-)، آسیب‌پذیری با ضریب (۰٫۱۳۳) و تجربه مستقیم ناامنی با ضریب (۰٫۱۱-) به ترتیب بیشترین تأثیر رگرسیونی را بر روی متغیر احساس امنیت داشته‌اند.

بخش دوم، نتیجه سه نوع همبستگی (مرتب‌به صفر، تفکیکی و نیمه تفکیکی):

الف) همبستگی مرتب‌به صفر: مقدار این نوع همبستگی معادل ضریب همبستگی پیرسون است. مقدار همبستگی بین متغیرها بدون وجود متغیر کنترل است که نتایج نشان می‌دهد، میزان همبستگی مرتب‌به صفر پنج متغیر بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد، میزان آسیب‌پذیری، تجربه مستقیم ناامنی متوسط است. همچنین میزان همبستگی مرتب‌به صفر متغیرهای بی‌نظمی محیطی (۰٫۳۸-)، تجربه غیرمستقیم ناامنی (۰٫۳۱۷-)،

اعتماد (۰/۲۹۹)، میزان آسیب‌پذیری (۰/۲۰۲-) و تجربه مستقیم ناامنی (۰/۲۳۲-) با احساس امنیت بیش از سایر متغیرها است.

ب) همبستگی تفکیکی: این ضریب همبستگی نوعی کنترل آماری است که از طریق آن می‌توان اثر یک یا چند متغیر را کنترل کرد. این ضریب، میزان همبستگی بین یک متغیر مستقل و وابسته را پس از حذف میزان همبستگی این دو متغیر با سایر متغیرهای مستقل نشان می‌دهد. هر چه میزان این همبستگی برای یک متغیر بیشتر باشد، نقش آن متغیر در مدل بیشتر است (سرمد، ۱۳۸۴). میزان همبستگی تفکیکی متغیر بی‌نظمی محیطی پس از حذف متغیرهای مستقل «تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد، میزان آسیب‌پذیری، تجربه مستقیم ناامنی و احساس امنیت» (۰/۲۶۱-) است که در مقایسه این مقدار با همبستگی مرتبه صفر (۰/۳۸-)، (۰/۱۱۹) کمتر است که این مقدار اثر متغیرهای مستقل دیگر و متغیر وابسته احساس امنیت است و نشان می‌دهد به ازاء هر یک واحد تغییر در متغیرهای تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد، میزان آسیب‌پذیری و تجربه مستقیم ناامنی (۰/۱۱۹) درصد احساس امنیت افزایش می‌یابد. همچنین میزان همبستگی تفکیکی متغیر تجربه غیرمستقیم ناامنی پس از حذف متغیرهای مستقل «بی‌نظمی محیطی، اعتماد، میزان آسیب‌پذیری، تجربه مستقیم ناامنی و احساس امنیت» (۰/۱۹-) است که در مقایسه این مقدار با همبستگی مرتبه صفر (۰/۳۱۷-)، (۰/۱۲۷) کمتر است و نشان می‌دهد به ازاء هر یک واحد تغییر در متغیرهای بی‌نظمی محیطی، اعتماد، میزان آسیب‌پذیری و تجربه مستقیم ناامنی (۰/۱۲۷) درصد احساس امنیت افزایش می‌یابد. میزان همبستگی تفکیکی متغیر اعتماد پس از حذف متغیرهای مستقل «بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، میزان آسیب‌پذیری، تجربه مستقیم ناامنی و احساس امنیت» (۰/۱۴۷) است که در مقایسه این مقدار با همبستگی مرتبه صفر (۰/۲۹۹)، (۰/۱۵۲) کمتر است و نشان می‌دهد به ازای هر یک واحد تغییر در متغیرهای بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، میزان آسیب‌پذیری و تجربه مستقیم ناامنی (۰/۱۵۲) درصد احساس امنیت افزایش می‌یابد. همچنین میزان همبستگی

تفکیکی متغیر میزان آسیب‌پذیری پس از حذف متغیرهای مستقل «بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد، تجربه مستقیم ناامنی و احساس امنیت» (۰/۱۳-) است که در مقایسه این مقدار با همبستگی مرتبه صفر (۰/۲۰۲-)، (۰/۰۷۲) کمتر است و نشان می‌دهد به ازاء هر یک واحد تغییر در متغیرهای «بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد و تجربه مستقیم ناامنی» (۰/۰۷۲) درصد احساس امنیت افزایش می‌یابد. میزان همبستگی تفکیکی متغیر تجربه مستقیم ناامنی پس از حذف متغیرهای مستقل «بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد، میزان آسیب‌پذیری و احساس امنیت» (۰/۱۰۵-) است که در مقایسه این مقدار با همبستگی مرتبه صفر (۰/۲۳۲-)، (۰/۱۲۷) کمتر است و نشان می‌دهد به ازاء هر یک واحد تغییر در متغیرهای «بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد و آسیب‌پذیری» (۰/۱۲۷) درصد احساس امنیت افزایش می‌یابد.

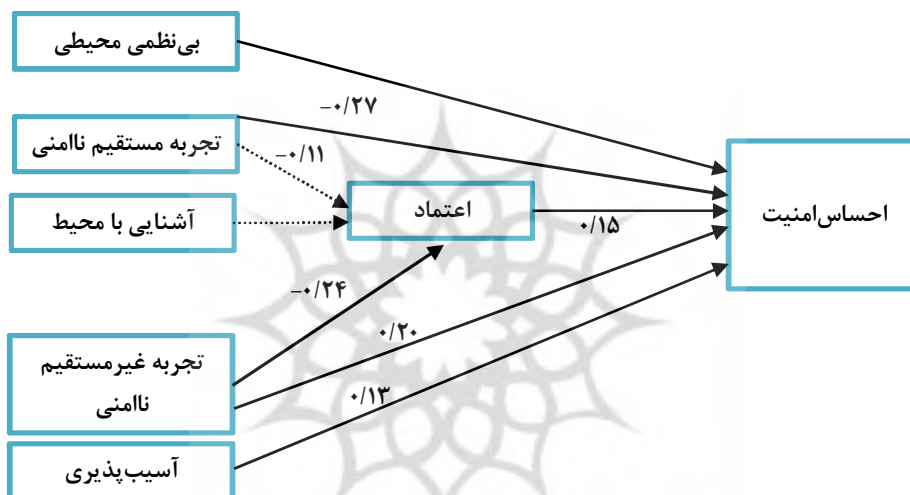
چ) همبستگی نیمه تفکیکی: این ضریب نیز نوعی کنترل آماری است که از طریق آن می‌توان اثر یک یا چند متغیر را کنترل کرد. این ضریب، میزان همبستگی بین یک متغیر مستقل با متغیر وابسته را پس از حذف اثر خطی سایر متغیرهای مستقل بر متغیر مستقل موردنظر نشان می‌دهد. در این نوع همبستگی چون اثر خطی متغیرهای مستقل بر یکدیگر حذف می‌شود؛ بنابراین میزان آن نسبت به دو همبستگی قبلی پایین‌تر است (سرمد، ۱۳۸۴). میزان همبستگی نیمه تفکیکی متغیر بی‌نظمی محیطی پس از حذف متغیرهای مستقل «تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد، میزان آسیب‌پذیری، تجربه مستقیم ناامنی و احساس امنیت» (۰/۲۹۲-) است که مقدار اثر متغیرهای مستقل دیگر در این همبستگی (۰/۰۸۸) است و نشان می‌دهد به ازاء هر یک واحد تغییر در متغیرهای «تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد، میزان آسیب‌پذیری و تجربه مستقیم ناامنی» (۰/۰۸۸) درصد احساس امنیت افزایش می‌یابد. همچنین میزان همبستگی نیمه تفکیکی متغیر تجربه غیرمستقیم ناامنی پس از حذف متغیرهای مستقل «بی‌نظمی محیطی، اعتماد، میزان آسیب‌پذیری و تجربه مستقیم ناامنی» (۰/۲۱۶-) است که مقدار اثر متغیرهای مستقل دیگر در این

همبستگی (۰/۱۰۱) است و نشان می‌دهد به ازاء هر یک واحد تغییر در متغیرهای «بی‌نظمی محیطی، اعتماد، میزان آسیب‌پذیری و تجربه مستقیم ناامنی» (۰/۱۰۱) درصد احساس امنیت افزایش می‌یابد. میزان همبستگی نیمه تفکیکی متغیر اعتماد پس از حذف متغیرهای مستقل «بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، میزان آسیب‌پذیری و تجربه مستقیم ناامنی» (۰/۱۶۹) است که مقدار اثر متغیرهای مستقل دیگر در این همبستگی (۰/۱۳) است و نشان می‌دهد به ازاء هر یک واحد تغییر در متغیرهای «بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، میزان آسیب‌پذیری و تجربه مستقیم ناامنی» (۰/۱۳) درصد احساس امنیت افزایش می‌یابد. همچنین میزان همبستگی نیمه تفکیکی متغیر آسیب‌پذیری پس از حذف متغیرهای مستقل «بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد و تجربه مستقیم ناامنی» (۰/۱۵۱-) است که مقدار اثر متغیرهای مستقل دیگر در این همبستگی (۰/۰۵۱) است و نشان می‌دهد به ازاء هر یک واحد تغییر در متغیرهای «بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد و تجربه مستقیم ناامنی» (۰/۰۵۱) درصد احساس امنیت افزایش می‌یابد. میزان همبستگی نیمه تفکیکی متغیر تجربه مستقیم ناامنی پس از حذف متغیرهای مستقل «بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد و آسیب‌پذیری» (۰/۱۲۲-) است که مقدار اثر متغیرهای مستقل دیگر در این همبستگی (۰/۱۱) است و نشان می‌دهد به ازاء هر یک واحد تغییر در متغیرهای «بی‌نظمی محیطی، تجربه غیرمستقیم ناامنی، اعتماد و آسیب‌پذیری» (۰/۱۱) درصد احساس امنیت افزایش می‌یابد. در نهایت با توجه به این که متغیر مستقل آشنایی با محیط سطح معنی‌داری آن بیشتر از (۰/۰۵) است وجود رابطه خطی بین این متغیر با احساس امنیت تأیید نشده؛ بنابراین از معادله رگرسیون حذف می‌شود.

تحلیل مسیر:

بعد از انجام رگرسیون، برای تعیین مدل تحلیل مسیر رگرسیون بین سایر متغیرها و در نهایت مدل تحلیل مسیر مشخص شد. با توجه به نتایج به دست آمده در مدل تحلیل مسیر، بیشترین تأثیر را بر متغیر احساس امنیت، «متغیر

بی‌نظمی محیطی» داشته با ضریب تأثیر (۰/۲۷) دارد. این تأثیر مستقیم و منفی است. متغیر «تجربه غیرمستقیم ناامنی» (۰/۲۳) تأثیر مستقیم و غیرمستقیم دارد که منفی است. متغیر «اعتماد» بر متغیر «احساس امنیت» نیز (۰/۱۵) تأثیر مستقیم و مثبت دارد. متغیر «آسیب‌پذیری» بر متغیر اصلی (۰/۱۳) تأثیر گذار است. تأثیر متغیر «تجربه مستقیم ناامنی» بر احساس امنیت (۰/۱۱) است، مستقیم و منفی است. فرضیه‌ای که رد شده و ضرایب آن معنادار نیستند «متغیر آشنایی با محیط» است؛ که تأثیر معنادار و مؤثری بر احساس امنیت نداشته است.

شکل شماره (۲). مدل تحلیل مسیر عوامل مؤثر بر احساس امنیت.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی امنیت زائران (گردشگران مذهبی) در شهر مقدس قم و شناسایی عوامل مؤثر بر امنیت زائران در این شهر انجام گرفته است. تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسش‌نامه مورد استفاده در پژوهش در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی ارائه شده است. در بخش آمار توصیفی خصوصیات و ویژگی‌های پاسخگویان با توجه به پرسش‌های مطرح شده در پرسش‌نامه ارائه شده و در بخش آمار استنباطی هم ابتدا فرضیه‌های پژوهش بیان شده و سپس آماره‌ها و آزمون‌های مختلف آماری برای هر فرضیه

انجام گرفته است. در پاسخ به پرسش اصلی پژوهش، نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که:

۱. در سه بعد امنیت مالی، جانی و اخلاقی، امنیت اخلاقی با نمره (۷۰/۸) بیشتر از امنیت مالی و جانی مطرح شده است و به عبارتی زائرین بیشتر احساس امنیت اخلاقی دارند و از نظر مالی احساس ناامنی آنان بیشتر است. احساس امنیت مالی با نمره (۵۴/۷) از (۱۰۰) در حد متوسط قرار دارد. نمره احساس امنیت به‌طور کلی (۶۲/۷) از (۱۰۰) است؛ یعنی تقریباً دوسوم افراد بررسی شده، احساس امنیت دارند. در قالب مقایسه‌ای نیز می‌توان گفت که: در پژوهش «بخشی» (۱۳۹۱) نیز احساس امنیت اخلاقی بیش از سایر ابعاد مورد تأیید قرار گرفته است.

۲. همچنین در این پژوهش میزان احساس امنیت زائران در مکان‌های تفریحی قم، بیش از متوسط بوده که با نتایج پژوهش هماهنگ است. «شرفی» (۱۳۸۸)، «نامی» (۱۳۸۴)، «حسینی» (۱۳۸۰)، «موسوی» (۱۳۸۱) و «حامدمقدم» (۱۳۸۰) نشان داده‌اند که عمده‌ترین ناامنی‌هایی که زائران در قم احساس می‌کنند، ناامنی مالی است. در نتایج این پژوهش نیز میانگین امنیت مالی کمتر از سایر ابعاد امنیت بوده و از این لحاظ هماهنگ با پژوهش‌های مذکور است. در بررسی پژوهش‌های خارجی، بیش از همه ناامنی جانی از قبیل دزدیده شدن و خطر تروریست‌ها مطرح بوده است. «لارسون و دیگران» (۲۰۰۹)، «متهمبو» (۲۰۰۹)، «هال» (۲۰۰۸)، «هولکام و پی‌زم» (۲۰۰۴)، «ساندرز» (۲۰۰۳) در پژوهش‌هایشان نبود امنیت روانی و جانی را تأیید کرده‌اند. در صورتی که در پژوهش حاضر، این بعد از امنیت دارای نمره (۶۴/۵) از (۱۰۰) بوده و بیانگر این است که حدود دوسوم زائرین و گردشگران، احساس امنیت جانی دارند. ملکی (۱۳۸۰) در پژوهش خود رابطه بین تجربه‌های گردشگر و رضایتمندی گردشگر را تأیید کرده است.

۳. از نتایج این پژوهش، تأثیر معکوس تجربه‌های ناامنی مستقیم و غیرمستقیم بر احساس اعتماد گردشگر بود که می‌توان گفت که میزان اعتماد نیز در رضایت گردشگر دارای تأثیر است.
۴. بررسی نتایج پژوهش حاضر با توجه به مبانی نظری پژوهش نشان می‌دهد، همان‌گونه که «گیدنز و چلبی» اعتماد را بر امنیت تأثیرگذار می‌دانند و معتقدند هنگامی که اعتماد بین گردشگر و جامعه میزبان وجود نداشته باشد، تعامل بین آن‌ها کاهش پیدا می‌کند و در نتیجه اعتماد در دو جنبه اعتماد بین شخصی و اعتماد تعمیم‌یافته بر امنیت تأثیرگذار است؛ در این تحقیق نیز رابطه اعتماد و احساس امنیت مورد تأیید قرار گرفته است.
۵. «مانسفیلد و دیگران» (۲۰۰۱)، «گاروفالو»، (۱۹۷۹)، «میلن و بچ»، (۱۹۹۹)، «جرج» (۲۰۰۳) و «سونمز و گرافه» (۱۹۹۸) تجربه سفر را یکی از عوامل مهم مؤثر بر امنیت دانسته‌اند. از نتایج پژوهش حاضر نیز تأیید رابطه تجربه ناامنی سفر بر میزان اعتماد و همچنین رابطه میزان اعتماد با احساس امنیت بوده است؛ بنابراین منطبق با نظریه‌های مطرح شده است.
۶. غریبه بودن و عدم آشنایی با فضاهای بزرگ شهری ممکن است با کاهش احساس اعتماد و افزایش ترس همراه باشد. تأثیر میزان آشنایی بر احساس امنیت مبتنی بر نظریه «فری‌برگ» است که در این پژوهش رابطه مذکور تأیید نشده است. «دموس» (۱۹۹۲) نیز در پژوهش خود متوجه شد که تعداد بازدیدهای قبلی گردشگران بر احساس امنیت آنان تأثیر گذاشته است. در پژوهش حاضر هم، تعداد دفعات سفر بر میزان آشنایی با محیط و نهایتاً بر احساس امنیت تأثیرگذار بوده است.
۷. «مکینتایر» (۱۹۶۷)، «بکس هیل و اندرو» (۱۹۸۸) و «دموس» (۱۹۹۲) عنوان داشته‌اند که خود گردشگران نیز یکسری ویژگی‌های ذاتی دارند که می‌تواند امنیت آن‌ها را به خطر بیندازد، از قبیل جنسیت

و سن گردشگران. از عوامل جمعیت‌شناختی مؤثر بر آسیب‌پذیری گردشگران در این پژوهش، سن بوده است که در نهایت با احساس امنیت دارای رابطه بوده است.

۸. از نظر «ویلسون» و «کلینگ» (۱۹۸۲)، «بور»، «فرگوسن» و «میندل» (۲۰۰۷)، بی‌نظمی مهار نشده، ساکنان را هراسان می‌کند. به‌طوری‌که آن‌ها به این نتیجه می‌رسند که هنجارها و رفتارها از هم‌گسیخته شده، کنترل اجتماعی در همسایگی از بین رفته و مقامات رسمی و دولتی قادر به رفع این معضلات نیستند. در پژوهش حاضر نیز رابطه معکوس احساس امنیت با بی‌نظمی محیطی تأیید شده است.

۹. «مکینتایر» (۱۹۶۷) یکی از متغیرهای کلیدی در امنیت را پایگاه اقتصادی و اجتماعی دانسته است که در این پژوهش، رابطه بین این متغیر و آسیب‌پذیری بررسی و تأیید شده است.

پیشنهادها

بر مبنای نتایج به دست آمده از این پژوهش می‌توان در راستای ارتقاء احساس امنیت زائران، پیشنهادها و راهبردهایی به شرح زیر ارائه داد:

الف) رفع بی‌نظمی‌های محیطی: طبق نتایج پژوهش، یکی از عوامل مهم تأثیرگذار بر احساس امنیت زائران وضعیت یا ویژگی‌های محیطی-فیزیکی محله‌ها است. هم‌اکنون پروژه‌های نیمه‌کاره شهری، ساختمان‌های متروکه و فرسوده یکی از معضلات شهر قم است. زائران در این محله‌ها احساس ناامنی بیشتری دارند. لازم است تا از این به بعد، حل این معضلات در دستور کار شهرداری قرار گیرد. همچنین ساماندهی معتادان، ولگردان خیابانی و گدایان در سطح شهر و تلاش برای سالم‌سازی و بازگشت آن‌ها به جامعه باید صورت گیرد.

ب) ایجاد فضای مطلوب شهری: نکته دیگر، خیابان‌ها و کوچه‌های شهر قم است. در بعضی خیابان‌ها و کوچه‌ها پیاده‌رویی وجود ندارد یا معبری با عرض

کم در نظر گرفته شده است. عبور افراد از این دست خیابان‌ها اضطراب را و ایجادکننده ترس است، چراکه با معضل کیف‌فروشی یا دست‌درازی مواجه می‌شوند. لازم است تا در شهرسازی چنین مشکلاتی ملاحظه شود. بنابراین راهکارهایی در این خصوص پیشنهاد می‌شود:

- _ نورپردازی مناسب خیابان‌ها، معابر، پل‌های عابر پیاده و زیرگذرها؛
- _ استفاده از مبلمان شهری مناسب؛
- _ ایجاد معابر با عرض مناسب؛
- _ توجه به دسترسی عابرین پیاده.

ج) در حوزه قانون و پلیس، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- _ وضع قوانین و مجازات جدی برای عاملان ایجاد ناامنی در جامعه؛
- _ برخورد نیروی انتظامی با مزاحمین خیابانی؛
- _ اجرای گشت پیاده برای اجرای قانون و حفظ امنیت در پیاده‌روها و خیابان‌ها و مکان‌های تجاری و تفریحی؛
- _ افزایش و قابل‌دسترس بودن گشت‌های ویژه در محله‌های جرم‌خیز و پررفت‌وآمد مانند مکان‌های تجاری و تفریحی؛
- _ نصب تابلوها و شعارنوشته‌های آموزشی و یا هشداردهنده در مکان‌های عمومی.

د) تأثیر اعتماد اجتماعی بر احساس امنیت: برای تعامل بهتر و مؤثرتر اجتماعی باید با استفاده از سازوکارهای فرهنگی و اجتماعی و آموزش و اطلاع‌رسانی به مردم در نحوه برخورد و تعامل با گردشگران و زائران، سطح اعتماد آن‌ها را نسبت به سازمان‌ها، اصناف و مردم قم بالا برد تا علاوه بر گسترش تعاملات اجتماعی مؤثر و حفظ نظم اجتماعی، بتوان احساس امنیت پاسخگویان را بالاتر برد تا از قید اضطراب، تردید و بیم به رهند.

منابع

- اسلام‌فرد، فاطمه؛ زینب زارع (۱۳۹۱). «نقش امنیت در توسعه پایدار گردشگری شهرهای مرزی» مطالعه موردی: شهر زابل.
- امینی ورکی، سعید؛ مدیری، مهدی؛ شمسایی زفرقندی، فتح‌الله؛ قنبری‌نسب، علی (۱۳۹۳). «شناسایی دیدگاه‌های حاکم بر آسیب‌پذیری شهرها در برابر مخاطرات محیطی و استخراج مؤلفه‌های تأثیرگذار در آن با استفاده از روش کیو». فصلنامه مدیریت بحران (ویژه‌نامه هفته پدافند غیرعامل).
- بخشی (۱۳۹۱). «سند راهبردی و برنامه پنج‌ساله عرصه اجتماعی و امنیتی زائر و زیارت». قم: پژوهشکده گردشگری جهاد دانشگاهی.
- بیگی، مرجان؛ میرزاخانی، هاجر (۱۳۸۸). «نقش امنیت اجتماعی و فرهنگی در توسعه گردشگری». مجموعه مقالات برگزیده اولین همایش ملی امنیت و توسعه پایدار گردشگری. اصفهان: دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان.
- پاریزی میمندی، صدیقه؛ کاظمی‌نیا، عبدالرضا (۱۳۹۳). «پهنه‌بندی آسیب‌پذیری شهر کرمان بر اساس اصول پدافند غیرعامل». فصلنامه آمایش سرزمین، دوره هفتم، شماره اول، صص ۱۱۹-۱۴۴.
- حامدمقدم، احمد (۱۳۸۰). «بررسی نیازهای فرهنگی زائران حرم حضرت رضا (ع) و نگرش آنان نسبت به عملکرد فرهنگی آستان قدس رضوی». مشهد: مرکز خراسان شناسی آستان قدس.
- حسینی، ابراهیم (۱۳۸۰). «بررسی نمونه‌ای ترکیب جمعیتی و ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی و نیازسنجی زائران ورودی به اماکن متبرکه حرم مطهر حضرت رضا (ع)». مشهد: دبیرخانه شورای عالی فرهنگی آستان قدس.
- زندیه، مهدی؛ گودرزیان، شروین (۱۳۹۳). «رویکرد منظری، عامل موفقیت گردشگری شهری». فصلنامه نظر، ۳۰(۱)، صص ۵۹-۶۶.
- شرفی، ابوالفضل (۱۳۸۸). «نیازسنجی زائران خارجی در قم». قم: شهرداری قم.
- علیزاده، مهدی (۱۳۹۵). «ارزیابی آسیب‌پذیری زیرساخت‌های شهری کوهدشت با تأکید بر پدافند غیرعامل». پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- کاشف، اسماعیل (۱۳۹۱). «بررسی چالش‌ها و فرصت‌های امنیتی در مرزهای شرقی، بی‌جا».
- محمدی ده چشمه، مصطفی (۱۳۹۲). «ایمنی و پدافند غیرعامل شهری». اهواز: دانشگاه شهید چمران

- محمدی ده چشمه، مصطفی؛ علیزاده، مهدی (۱۳۹۵). «مکان‌یابی پناهگاه‌های شهری مبتنی بر اصول پدافند غیرعامل (مطالعه شهر کوه‌دشت)». فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی. اصفهان: دانشگاه اصفهان.
- محمدی‌یگانه، بهروز؛ چراغی، مهدی؛ ولایی، محمد (۱۳۹۲). «نقش گردشگری مذهبی در توسعه روستایی با تأکید بر کیفیت‌زندگی و سرمایه اجتماعی، مطالعه موردی: روستای فیچاق». فصلنامه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۳(۳۰).
- موسوی، علی‌اصغر (۱۳۸۱). «بررسی میزان رضایتمندی زائران از انواع خدمات اجتماعی و رفاهی ارائه‌شده از سوی آستان قدس رضوی». مشهد: دبیرخانه شورای عالی فرهنگی آستان قدس.
- موسوی، میرنجف؛ سلطانی، ناصر (۱۳۹۳). «تحلیلی بر گردشگری مذهبی در توسعه شهری، مطالعه موردی امام‌زاده جعفر (ع) شهر یزد». فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۵(۱۸).
- نامی، علی‌اصغر (۱۳۸۴). «بررسی نیازهای تبلیغاتی و رفاهی زائران عراقی». مشهد: معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی آستان قدس رضوی.
- هزارجریبی، جعفر (۱۳۹۰). «احساس امنیت اجتماعی از منظر توسعه گردشگری». فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۲۲(۴۲).
- Anowar Hossain and et al, (2011), Potentials of Islamic Tourism: A Case Study of (1)
- Aref, Fariborz (۲۰۱۱), The Effects of Tourism on Quality of Life: A Case Study of Shiraz, Iran, Life Science Journal, Volume 8, Issue 2, pp 25-31.
- Csapó, J. & Matesz, K. (2007). A cultural truisms jelentesage as scrape napja in kidegen for galmában. In: Földrajzi Értésítő. 56. Éve. 34. Fuzz. /2007. pp. 291301. Cultural Tourism Industry Group. <http://www.Culturaltourismvictoria.com.au>
- Das, J. & Dirieno, Cassandra. E (2009), Global tourism competitiveness & freedom of the press, Journal of Travel Research, 47(4), 470-479.
- Demos, E. (1992). Concern for safety: A potential problem in the tourist industry. Journal of Travel and Tourism Marketing, 1(1), 81 – 88.
- Deutschland, Berlin. Analytical on Role religious tourism in Urbanization Extension.
- Donaldson (R), Ferreira (S) (2009) creating Urban Destination Image: Opinion so Foreign Visitors to South Africa on Safety and Security? Published online, Springer Science Business Media B.V.
- Garofalo, J. (1979). Victimization and fear of crime. Journal of Research in Crime and Delinquency, 16(1), 80 – 97

- George, R (2003) Tourist's perceptions of safety and security while visiting Cape Town, School of Management Studies, University of Cape Town, Private Bag, Rondebosch, Cape Town, 575-585
- Johnston, A.M. (2006), Is the Sacred for Sale ?Earth scan.
- Kapucu, N(2012), Disaster and emergency management systems in urban areas. Cities, 29: 41-49
- Karar, Arnab(2010) Impact of Pilgrim Tourism at Haridwar ,Anthropologist, pp 99-105.
- Kawachi,I. Subramanian,S.V. Kim,D. (Eds.)(2008)Social capitaland health, Springer, NewYork.
- McPheters,L, and Stronge,W(1974).Crimes as an environment externality of tourism: Miami, Florida. Land Economics, 50 (3), 288-292.
- Milman, A, & Bach, S. (1999). The impact of security devices on tourists' perceived safety: The central Florida example. Journal of Hospitality and Tourism Research, 23(4), 371-386
- Mthembu,N(2009), Tourism crime, safety and security in the umhi lathuze district municipality,kwazulu-natalkwadlangezwa, kwadlangezwa
- Olsen, D. (2006) Management issues for religious heritageattractions. In D. Timothy & D. Olsen (Eds.), Tourism ,religion andspiritual journeys (pp. 104)
- Pizam, A. and Mansfeld, Y. (2006). Toward a Theory of TourismSecurity. Elsevier Butterworth-Heinemann publications
- Quaghebeur, K, Masschelein, J, & Nguyen, N. (2004) Paradox of Journal of Community and Applied, Social Psychology, pp 154-165.
- Rahman, Tauhidur and et all, (2011) Measuring quality of life across countries: A multiple indicators and multiple causes approach, The Journal of Socio-Economics 40, pp 43-52.
- Raj, R. Morpeth, N. D. (2007), Religious Tourism and Pilgrimage Management. An international Perspective, CABI.
- Sanders, R. (2003). Crime in the Caribbean: An overwhelming phenomenon. The Round Table, 370, 377-390
- Sommer, a, Saviano, M. (2007),Spiritually Tourisms:Religiousness Raised in
- Tang, A. Wen, A. (2009). An intelligent simulation system for earthquake disaster assessment. Computers & Geosciences, 35, 871- 879.